

75 JAAR VR7JHEID

DAOR HE'J ZE AN!

SILVOLDE

75 JAAR GELEDEN BEVRIJD

Colofon

Bij het samenstellen van deze publicatie zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- Archief heemkundige vereniging Old Sillevold
- Archief Oudheidkundige Vereniging Gemeente Gendringen
- Beeldbank Greccio
- Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Burgemeester in bezettingstijd – J.J.G. Boot
- Canadiansoldiers.com
- Defensie.nl
- Documentatiegroep '40-'45
- Er op of er onder – W.P. Nederkoorn en G.J.B. Stork
- Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers
- Gelders Archief
- HAS Historisch Archief Silvolde
- janmac.nl
- Kasteel Wisch Terborg – Aggie Daniëls
- Maarten Koudijs
- Marcel Kuster
- Met het oog op Silvolde – H.L.J. Kolks en B.J. Dorrestijn
- Re-enactors groep The Canadian Soldier
- Silvoldepedia
- Traces of War
- Website Nationaal Ereveld Loenen
- Website Oorlogsgravenstichting
- Website Prinses Irene Brigade
- Wisch in bezettingstijd, 1940-1945 – Leo E. Bruil Traanboer

Copyright © Silvolds Belang

April 2020

Oplage: 3.000

Redacteur: Marcel van Berkum

Vormgeving en layout:

Jeannette Hekman en

Simon Schutter

Voorwoord

Voor u ligt de publicatie, die Silvolds Belang in het voorjaar van 2020 heeft laten samenstellen om eraan te herinneren dat het 75 jaar geleden is dat Silvolde is bevrijd van het oorlogsgeweld.

Deze uitgave is onderdeel van de activiteiten voor de herdenking van de bevrijding. Helaas kunnen de publieksevenementen nog niet doorgaan vanwege de coronacrisis. Wij hebben wel gemeend deze publicatie te laten verschijnen. De huidige tijd is natuurlijk niet te vergelijken met 75 jaar geleden, maar er zijn zeker raakvlakken en de invloed op het dagelijks leven is ook groot. Dan is het goed te zien hoe de bevolking na een ellendige periode de draad weer heeft opgepakt.

Dit is geen oorlogsverhaal. Het gaat vooral over de bevrijding en daarnaast leest u over het ongemak en de ontberingen, die de Silvoldenaren vijf jaar lang hebben moeten doorstaan in de Tweede Wereldoorlog. Met name de persoonlijke verhalen komen aan bod. Het is geen compleet naslagwerk met veel cijfermatige gegevens. Wel krijgt u een beeld van het dagelijks leven in Silvolde in de oorlog en tijdens de bevrijding. Er is uiteraard veel meer informatie over deze trieste periode in de geschiedenis, maar wij denken een doordachte keuze te hebben gemaakt

uit de bestaande literatuur en aan de hand van dagboek aantekeningen en herinneringen.

Deze publicatie had niet tot stand kunnen komen zonder de ondersteuning van een viertal mensen; Ben Donderwinkel, Leo Marriet en André Tangelder, dank voor jullie kennis, ervaring en vaardigheid in dit verhaal.

In het bijzonder is veel dank verschuldigd aan Marcel van Berkum. Zijn inzet, professionele advies en passie voor het schrijven maken deze uitgave waardevol en zeer leeswaardig.

Veel plezier met het lezen van 'Daor he'j ze an'.

Namens Silvolds Belang,

Willie Oort-Löwenthal.

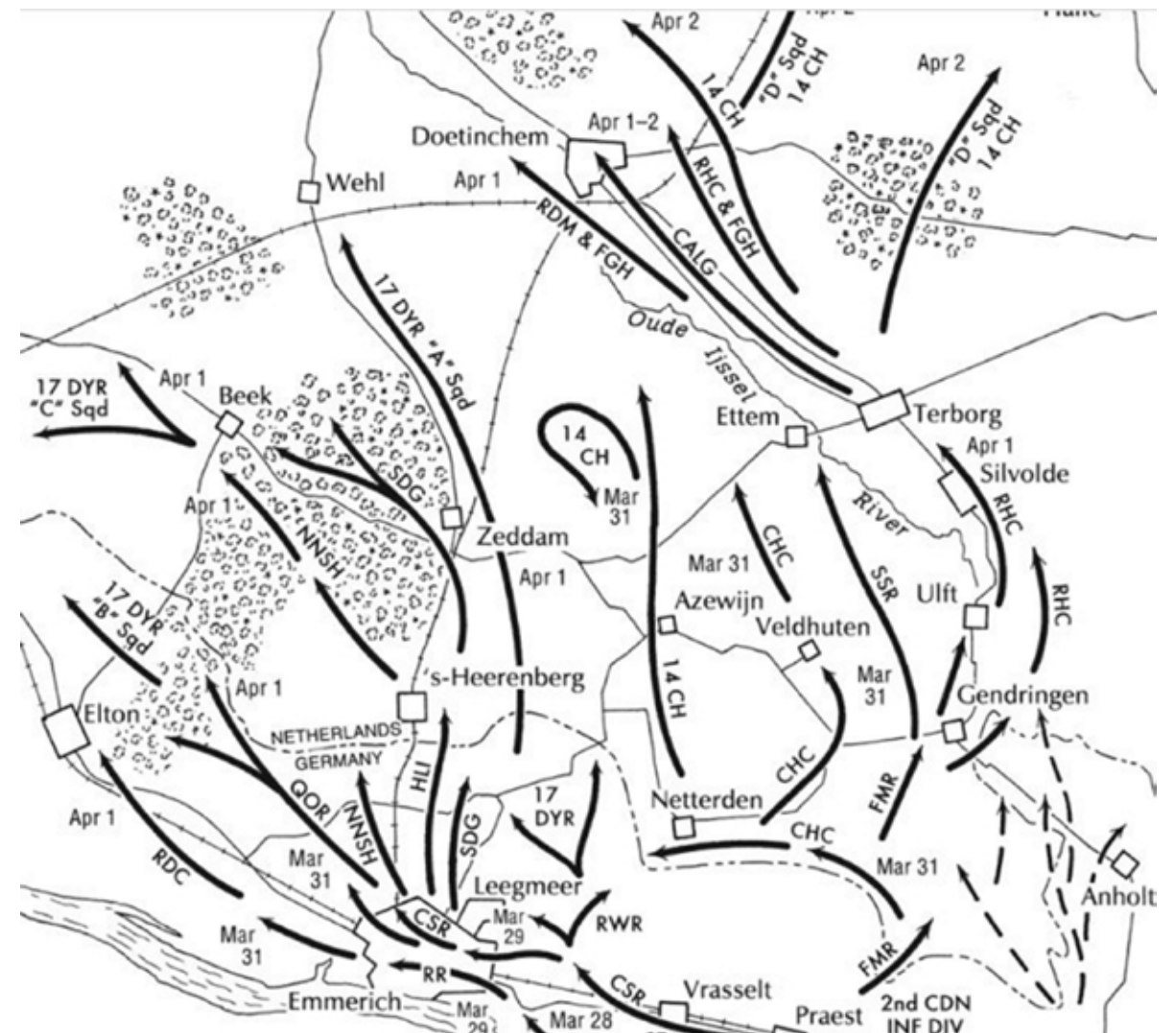
Silvolde, april 2020

75 JAAR VR1JHEID

A black and white photograph showing a large group of soldiers in winter uniforms posing on and around military vehicles, including tanks and trucks, in a wooded area. The soldiers are wearing heavy coats, hats, and some have scarves. They are holding rifles and other equipment. The vehicles are parked on a dirt road or clearing, with trees in the background. The overall scene suggests a military unit posing for a group photo in a winter setting.

A black and white photograph of a street scene in a village. The road is wide and paved, with a line of trees on the left side. On the right side, there are several buildings, including a large house with a gabled roof and a smaller building with a porch. A church spire is visible in the distance. The overall atmosphere is quiet and rural.

1945. Goede Vrijdag! De drie Christelijke feestdagen Goede Vrijdag (30 maart), Stille Zaterdag (31 maart) en eerste paasdag (1 april) 1945 waren cruciaal voor de bevrijding van Silvolde en naaste omgeving. Op Goede Vrijdag wordt Bontebrug en een deel van Silvolde bevrijd door een Engels legeronderdeel, komend uit de richting Breedenbroek. Is Silvolde nu door de Engelsen of door de Canadezen bevrijd? Door de jaren is er verschillend over geschreven. Dat komt deels doordat de geallieerde opmars niet volgens plan verliep. Bovendien noemden de Silvoldenaren gemakshalve alle bevrijders ‘Tommies’, de bijnaam voor Engelse soldaten. Het waren dus de Engelsen, die als eersten in Silvolde arriveerden. De Canadezen kwamen een dag later in het dorp aan.

Bontebrug bevrijd

Op Goede Vrijdag trekken de Britten in de vroege ochtend vanuit Anholt, via Voorst naar de Terborgseweg in Breedenbroek, op de hoek met de Marmelhorst. Daar maken ze bivak en verdelen de taken. Eén afdeling trekt de Molenweg in richting Varsseveld en bevrijdt Sinderen. De rest gaat op weg naar de Kerspas. Vijandelijk vuur wordt beantwoord en door geallieerde brandbommen gaan de boerderijen Nagel (Lensink) en De Nachtegaal (Colenbrander) in vlammen op. Bij de Kerspas rijden enkele onderdelen de Dinxperloseweg (nu Oude Dinxperloseweg) op, waarvan een deel even verder de Kroezendijk inslaat, richting de Harterinkdijk

en Varsseveld. De overigen rijden door naar Silvolde en ondervinden aanvankelijk weinig weerstand. De laatste afdeling gaat vanaf de Kerspas naar Bontebrug. 's Ochtends heerst er een nerveuze stemming onder de Duitse soldaten in Bontebrug. Ze zijn gewaarschuwd voor de naderende vijand en gehaast vertrekken er velen. Anderen moeten achterblijven ter verdediging. Aan het einde van de ochtend komen Engelse gevechtswagens en lichte tanks aan in Bontebrug. Door granaatvuur over en weer worden enkele schuren in brand geschoten. In verscheidene huizen schuilen Duitse soldaten in de kelders en beschieten de Engelse voertuigen met antitankwapens.

Kelderraam

Vader Heersink en zijn zoon kijken uit het kelderraam van hun boerderij en als ze de Engelsen zien beginnen ze te zwaaien. De bevrijders zien beweging en vuren een granaat af op het kelderraam. Heersink en zoon Johan komen bekneld te zitten in het puin van hun kelder. Johan is door een baksteen aan de slaap getroffen en op slag dood.

Kerk in brand

Enkele Engelse wagens, geladen met munitie en benzine staan geparkeerd bij de kerk in Bontebrug en worden geraakt door Duits granaatvuur. De brand slaat over op de kerk, pastorie en enkele nabijgelegen huizen, die tot de grond toe afbranden.

Kippenhok

De Engelsen nemen boerderij Nagel van Lensink onder vuur, omdat ze worden beschoten door Duitse soldaten, die daar zijn ingekwartierd. Het huis en de schuur verbranden met de hele inboedel. De bewoners, die in de kelder zitten, moeten vluchten met achterlating van alles. Een week lang vinden ze onderdak in de boerderij van Tieltjes. Daarna betrekken ze het kippenhok als woning.

De bevrijders van Bontebrug trekken 's middags verder richting Silvolde. Tegen vieren komen ze Silvolde binnen via de Ulfseweg. Ter hoogte van de Heuvelstraat worden de stoottroepen opgewacht door enkele enthousiaste Silvoldenaren. Er volgt een hartelijk welkom. De infanteristen, die via de Kroezenhoek Silvolde binnenkomen stuiten op flinke weerstand voorbij de Egginkstraat, op de huidige Berkenlaan. Duitsers hebben zich aan weerskanten van de Dinxperloseweg opgesteld en

staan in eenmansgaten op de Dennenberg. Uit gesprekken met gevangen genomen Duitse militairen blijkt dat hun opdracht was om ten koste van alles de geallieerde opmars naar Terborg en Doetinchem tegen te houden. Op diverse plekken in Silvolde slaan granaten in. De bevolking brengt de dag grotendeels door in de schuilkelders. Rond 5 uur 's middags rukken twee tanks op tot bij de Dennenberg en er wordt over en weer fel geschoten. Boerderij Overmaat van Wissink op De Munsterman wordt in brand geschoten. Vanuit het dorp

verschijnen dan meer tanks, die ook de Duitse soldaten op de Dennenberg onder vuur nemen.

Vol legerauto's

Theo Steverink van boerderij Nelles in de Kroezenhoek vertelt: 'Op 30 maart schoten ze de schuur bij buurman Vossers in brand. Ik ging er naar toe om te helpen met blussen. Gelukkig kregen we de brand wel uit, maar vanwege het geweervuur, van zowel Duitsers als Engelsen moesten we daar de kelder in. Toen we na een paar uur buiten kwamen, zagen we tot onze verbazing dat de hele Dinxperloseweg vol stond met legerauto's. Die nacht bleven we in de kelder. Er was nog volop geweervuur en het was te gevaarlijk om buiten te komen.'

De Engelsen staan op 't marktplaats

De Engelsen, die op de Ulfseweg en Oude Dinxperloseweg-Berkenlaan actief waren, zuiveren die dag Silvolde tot de lijn Laan van Schuylenburch-Munstermanstraat en slaan 's avonds hun bivak op in Silvolde. Op de

Markt voeren dorpelingen gemoedelijke gesprekken met de bevrijders. Eieren worden geruild voor , zeep en sigaretten. Het lijkt wel markt! Op het laatst zijn de Canadezen uitverkocht. De kinderen trekken de soldaten aan de mouwen: 'Sikkerets?, Soop?' Antwoord: 'No, no'. Toch is nog voorzichtigheid geboden, want regelmatig slaan granaten in, ook op de Markt. Stille Zaterdag begint rustig. Na de vroegmis om kwart over zeven nemen veel Silvoldenaren een kijkje op het marktplaats. De muziektent is flink beschadigd. Er staat een tiental tanks. Duitse krijgsgevangenen zitten te wachten op verder vervoer. Maar al snel wordt het centrum weer bestookt door een Duitse eenheid, die zich heeft verschanst in Reijrinks molen aan de Terborgseweg. Er volgt een urenlang gevecht.

In 1917 vestigt kapper Bernardus Oostendorp zich met zijn gezin in het dubbele woon- en winkelhuis Markt 10. Op de ruit laat hij met grote letters het woord COIFFEUR aanbrengen. Die letters blijven er gedurende 28 jaar op staan, maar met het bombardement op kasteel De Schuilenburg, op 19 maart 1945, gaat het glas aan diggelen. Het gezin telt zeven kinderen. Ben, geboren in 1924, houdt in de oorlogsjaren een dagboek bij, waaruit wij citeren. 'Goede Vrijdag 30 maart 1945: Vanmiddag was het granaatvuur zeer goed te horen, zo erg zelfs dat er in de kapsalon niemand verscheen. Het werd alsmaar erger en er sloegen granaten in op het marktplaats. Om half vijf vluchtten we de kelder in. We hoorden het vuur van machinegeweer en trommelvuur van de pantserwagens steeds dichterbij komen. Plotseling werden we hevig opgeschrikt door knallen van dichtbij, we hoorden niets dan schieten. Horen en zien verging ons. Opeens een hard schot. Ze hadden door onze deur geschoten. Toch hebben we toen niet veel angst gehad! Bij half 7 was het wat rustiger en om kwart vóór 7 kon pa zich niet langer bedwingen en ging boven kijken. Hij kwam terug met de woorden: "Och jongens, kom toch us gauw, de Engelsen staan op 't marktplaats!"

Fighting Yellow Devils

De 43rd Wessex Infantry Division - bevrijders van Silvolde - staat onder leiding van de meermaals wegens moed onderscheiden generaal Gwilym Ivor Thomas. Door hun Duitse opponenten van de Wehrmacht en Waffen SS worden ze respectvol 'Fighting Yellow Devils' genoemd. Het kenmerkende wapen van de 43ste Wessex infanterie divisie, een gouden Wyvern - een mythisch schepsel half-serpent half-draak - was te zien in alle hevige gevechten in Normandië, de Lage Landen en Duitsland tussen juni 1944 en mei 1945. Tijdens het offensief in Noordwest-Europa vallen bij de 43ste meer slachtoffers dan in elke andere divisie. Dit komt mede

omdat deze infanteristen juist de moeilijkste taken toebedeeld krijgen. In de weken na D-Day zijn zij betrokken bij één van de grootste slagen om 'Heuvel 112' in de buurt van het Franse Caen, operatie Jupiter, die aan duizenden geallieerde soldaten het leven heeft gekost. Er is daar een herdenkingsmonument opgericht voor de gevallen van de 43rd Wessex Infantry Division. De 'Fighting Yellow Devils' streden altijd aan het front en hun generaal ging voorop in de strijd. Over hun lotgevallen is een boek verschenen getiteld 'The Fighting Wessex Wyverns: From Normandy to Bremerhaven with the 43rd Wessex Division'.

Canadezen in Silvolde

In de ochtend van paaszaterdag hebben de Canadezen in Ulft een baileybrug over de Oude IJssel aangelegd en kunnen ze met zwaar materieel naar de overkant. 's Middags trekken de infanteristen van het 1e Bataljon Royal Highlanders of Canada, ook genaamd The Black Watch, onder leiding van majoor Eric Motzfeldt, met indrukwekkend zware tanks richting Bontebrug en Silvolde. Bontebrug kunnen ze ongestoord passeren. Daar is de klus geklaard door de Engelsen. Op de Markt in Silvolde hebben de bewoners al een portret van Prins Bernhard en Prinses Juliana geplaatst. Maar aan de rand van het dorp richting Terborg moet nog een stevig gevecht geleverd worden met het Duitse geschut bij Reijrinks molen. 's Nachts blijkt Silvolde midden in het schootsveld te liggen. De Duitsers schieten vanaf de Paasberg en de molenbult van Reijrink, de Engelsen en Canadezen vanaf de Dinxperloseweg, het dorpscentrum en de Laan van Schuylenburg. De huizen in Silvolde hebben het flink te verduren. De volgende dag dringen de Canadezen door naar Terborg en verder richting Doetinchem. De Engelsen gaan naar Varsseveld, zoals de bedoeling was.

Hobbelpaardjes

Ben Oostendorp: 'Zondag 1 april, eerste paasdag: Er komt enorm veel oorlogsmateriaal voorbij. Kleine tanks, bren carriers door de bevolking 'hobbelpaardjes' genoemd, zware tanks, kanonnen, auto's van het Rode Kruis, munitiewagens enz. Bij de Canadezen is ook een afdeling Polen.

Een gedeelte blijft aan de kant van de weg staan. Een troep Duitse krijgsgevangenen komt voorbij marcheren. Heel deemoedig! 's Middags

denderen de zware tanks met de bemanning er wuivend bovenop uren aaneen voorbij.

De moffen zijn nu voorgoed weg. Ze zullen misschien nog wel hard moeten lopen met de in Silvolde gestolen karretjes en hun 'Pferdegespanne' met hun afgejakkerde paarden!

Ernest George Graham gesneuveld

Bij de gevechten om de bevrijding van Silvolde is één Canadese militair omgekomen. Het is de 29-jarige Ernest George Graham van The Black Watch (Royal Highland Regiment) of Canada, afkomstig uit Trois-Rivières in de provincie Quebec. Hij raakt op 1 april 1945 bij de Reijrinks molen ernstig gewond

en overlijdt vrijwel onmiddellijk daarna. In Megchelen krijgt hij een veldgraf op het bouwland van Friesen naast 17 Canadese militairen, die al eerder zijn omgekomen Canadese soldaten herbegraven op de Canadese Militaire erebegraafplaats Groesbeek.

Graves Registration Report Form. ORIGINAL

COUNTRY: HOLLAND
COMMUNE: REPORT No.: SCHEDULE No.: 204

PLACE OF BURIAL: GROESBEEK CANADIAN WAR CEMETERY, RIJNSBURG
Land belongs to:

The following are buried here:—

Signature: *E.M. [illegible]* Date: 2-10-1953

Certified complete and correct.

P.R.G.	No. and Rank	Initials, Name & Honours	Unit	Date of Death	For works use
Gr.No.					
5	M.17381 Pte.	A.W. KOHLERUS	The Q.O. Cam. Hldrs. of Can. C.I.O.	31. 3.45	O.H.
6	L.103201 Cpl.	P. HYDICHUK	G. Bask. Regt. C.I.O.	31. 3.45	O.H.
7	D.146380 Pte.	E.G. GRAHAM	The Black Watch (R.Hld. Regt.) of Can. C.I.O.	1. 4.45	O.H.

Bevrijd!

Silvolde is bevrijd! Sommige dorpelingen, die zich vijf jaar lang gedeisd hebben gehouden zijn plots vooraan aanwezig. Al direct worden verschillende NSB'ers opgespoord en vastgezet in het Jeugdgebouw (nu 'De Sprank'). Enkele Silvoldse meisjes, die met Duitsers omgingen, zijn op de Markt kaalgeknipt. De Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten profileren zich meteen. De volgende dagen trekt er nog heel veel materieel door Silvolde. Zware tanks met een

zwaaiende bemanning bovenop worden uitbundig toegejuicht door de Silvoldenaren.

Op 10 mei, nadat heel Nederland is bevrijd, houdt burgemeester Boot een officiële toespraak voor de bevolking. Hij bedankt de personen, die de moed hadden

ondergronds te werken tijdens de oorlogsjaren. De dank is matig voor hen, die pas kort voor de bevrijding een illegale rol op zich namen en nu menen een leidinggevende rol te kunnen spelen.

Koningin in Silvolde

Op 5 mei 1945 hield koningin Wilhelmina via Radio Herrijzend Nederland haar bevrijdingstoespraak. Op woensdag 24 oktober 1945 bracht de koningin een bezoek aan deze regio om zich persoonlijk van de oorlogsschade op de hoogte te stellen. Aan het bezoek was weinig ruchtbaarheid gegeven, maar haar komst ging al snel als een lopend vuurtje. Het programma was vooral improvisatie. Ze meldde zich allereerst in Silvolde waar ze door burgemeester Boot bij zijn nieuwe behuizing aan de Terborgseweg op de hoek met de Laan van Schuylenburch werd ontvangen. Nadat ze enkele begraafplaatsen had bezocht reisde ze met haar gevolg naar de door de bevrijding zwaar getroffen plaatsen Megchelen en

Dinxperlo. Daarna ging ze naar Doetinchem en ze beëindigde haar rondreis door de Graafschap in Doesburg.

Omgekomen Duitse soldaten

In totaal zijn tien, in Silvolde gelegde, Duitse soldaten tijdens de oorlog omgekomen. Vijf militairen door auto-ongelukken en

bombardementen buiten Silvolde. Eén Duitser overlijdt bij het bombardement op kasteel De Schuilenburg. Vier jonge mannen vinden de dood tijdens de gevechten rond de bevrijding. Zij zijn eerst begraven op de Rooms-katholieke begraafplaats en in maart 1951 herbegraven op de Duitse militaire begraafplaats in Ysselsteyn. De vier Duitse soldaten liggen in een gezamenlijk graf. Drie met naam en '1 Unbekannter Deutscher Soldat'.

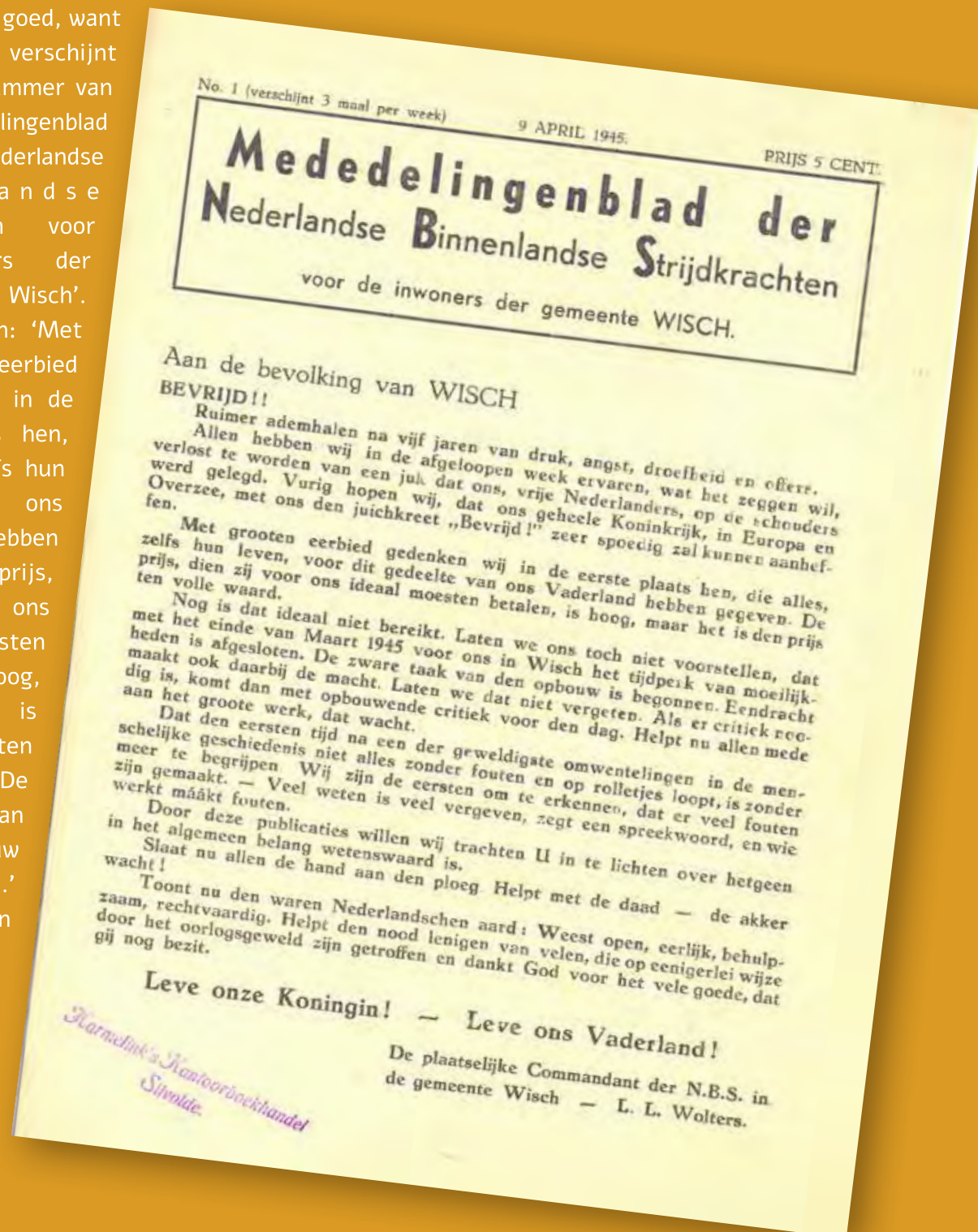
De akker wacht!

De Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (NBS) delen mee dat niet alles in de eerste dagen na de bevrijding is gegaan, zoals zou moeten. De communicatie naar de burgers is wel goed, want al op 9 april verschijnt het eerste nummer van het 'Mededelingenblad der Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten voor de inwoners der gemeente Wisch'. Enkele citaten: 'Met grooten eerbied gedenken wij in de eerste plaats hen, die alles, zelfs hun leven, voor ons Vaderland hebben gegeven. De prijs, dien zij voor ons ideaal moesten betalen is hoog, maar het is den prijs ten volle waard. De zware taak van den opbouw is begonnen.'

'Dat den

eersten tijd na één der geweldigste omwentelingen in de menselijke geschiedenis niet alles zonder fouten en op rolletjes loopt, is zonder meer te begrijpen. Wij zijn de

eersten om te erkennen, dat er veel fouten zijn gemaakt.' 'Slaat nu allen de hand aan den ploeg. Helpt met de daad - de akker wacht!'

Silvolde viert de bevrijding

De eerste dagen na de bevrijding ontstaan er spontaan straatfeesten. Het officiële bevrijdingsfeest is in Silvolde op 30, 31 augustus en 1 september 1945, van vrijdag tot en met zondag. Dit weekend is ook gekozen vanwege de verjaardag van koningin Wilhelmina op 31 augustus. De organisatie is in handen van het plaatselijk Oranjecomité. De heer Bos, hoofd van de katholieke lagere school en voorzitter van het comité, roept de Silvoldenaren in een folder op tot deelname: 'Wij zetten ons dorp in het groen, laten de vlaggen wapperen, trekken in feestelijke optocht door onze straten. Eendrachtig viereen wij ons Bevrijdingsfeest. Onze vrijheid is die inzet waard!' Het is een overvol feestprogramma. Met op vrijdag een kinderoptocht vanaf de Laan van Schuylenburg door de straten. 's Middags zijn er kinderspelen op het feestterrein. De zaterdag begint met klokgelui en kerkdienst. Daarna een zanghulde door drie zangverenigingen en redes van de voorzitter en burgemeester Boot. 's Middags volgt een optocht voor volwassenen door het dorp vanaf de Boschstraat tot de Zuivelfabriek. Op zondag zijn er 'Volksspelen voor grooten'. Onder andere met ringsteken te paard of per rijwiel, touwtrekken voor dames en heren, 'Paardrijden met vermakelijkheden voor Heeren'

en stoelendans voor dames. Er zijn geldprijzen te winnen en opgave is bij het Bureau van de NBS, Hoofdstraat B 319 (nu Markt 15). Op 30 en 31 augustus 's avonds kan men in het jeugdgebouw van de Hervormde kerk genieten van het toneelspel 'Polly Perkins'.

PROGRAMMA	
30 Augustus 1945 9.30 uur. Opstellen van de deelnemers aan de optocht voor de kinderen in de laan van Schuylenburg. Daarna tocht door de straten van Silvolde. 2 uur. Verzamelen der schoolkinderen op het Marktplaats. Na het gezamenlijk zingen van enkele liederen gaan de kinderen naar het feestterrein, waar de wedstrijden gehouden worden.	1 September 1945 2 uur. Volksspelen voor grooten. Ringsteken te paard voor Dames en Heeren. Inleggeld f 2.50. Eerste prijs f 25.--, tweede prijs f 15.--, derde prijs f 10.-- Ringrijden per dogkar of dergelijk soort voor Dames, waarbij een Heer als koetsier mag fungeren. Inleggeld f 2.50. Eerste prijs f 20.--, tweede prijs f 10.--, derde prijs f 5.-- Paardrijden met vermakelijkheden voor Heeren. Inleggeld f 1.50. Eerste prijs f 15.--, tweede prijs f 10.--, derde prijs f 5.-- Ringsteken per rijwiel voor Dames. Inleggeld f 1.--. Eerste prijs f 10.--, tweede prijs f 5.--, derde prijs f 3.-- Ringsteken per rijwiel voor Heeren. Inleggeld f 1.--. Eerste prijs f 10.--, tweede prijs f 5.--, derde prijs f 3.-- Touwtrekken voor Dames en Heeren in groepen van 2 maal 10 personen. Inleggeld f 0.50. Winende ploeg krijgt een prijs van f 10.-- Stoelendans voor Dames, in groepen van 15 personen. Inleggeld f 0.50. Eerste prijs f 10.--, tweede prijs f 5.--, derde prijs f 3.-- Belgoolen voor Dames in groepen van 10 personen. Inleggeld f 0.25. Eerste prijs f 1.50, tweede prijs f 1.-- Touwtrekken, Popelen en Broodjes happen voor Dames en Heeren. Aankomsten op het terrein. Aankomsten deelname volksspelen, waarvoor inleggeld betaald moet worden, t.m. Woensdag 30 Augustus aan Bureau N.B.S., Hoofdstraat B 319, Silvolde.
31 Augustus 1945. 8.30 uur. Choraalmusiek en klokgelui. 9 uur. Kerkdienst. 10.30 uur. Opening van het feest op het Marktplaats. 1. Wilhelmus, lieder der vlag. 2. Openingswoord van den Voorzitter van het Oranje-Comité 3. Zanghulde door: Zangveren. „Juni en Vriendenbap“, Wilhelmus - Mijn Nederland. Zangveren. „Deer Annona“, 'n Kind van Holland - Ste pal. Zangveren. „Loof den Heer“, 'n Blijft Oranje - Nederland. 4. Feestrede van den Edelachtbaren Heer J. J. O. Boot. 5. Vaandelreusen. 2 uur. Opstellen van wagens en groepen in de Laan van Schuylenburg voor deelneming aan de optocht. Daarna OPTOCHT , waarbij de volgende route gevolgd zal worden: Boschstraat - Terburgersweg - Oude Dooptkerkweg - Prins Bernhardstraat - Rijksweg - Korenweg - Lichtenbergersweg - Bergstraat - Rijksweg - Prins Bernhardstraat - Lichtenbergersweg - Bitterweg tot Zuivelfabriek, waarna afsluiting.	„POLLY PERKINS“ door ds Chr. Oranje-Vereeniging Silvolde en Omstreken.

Uiftseweg vernield

Sofie Vet, dochter van rijwielhandelaar Leo Jansen, herinnert zich: 'Op 10 mei werden we 's morgens vroeg wakker van het zware geluid van heel veel overvliegende vliegtuigen. We vonden het interessant en gingen naar buiten. Daar zagen we Duitse tanks, die voor ons huis aan de Uiftseweg langs, richting de kerk in Silvolde reden. Toen ze voorbij waren zagen we dat de straatstenen compleet uit hun verband lagen: de Uiftseweg was vernield. Na de tanks kwamen Duitse soldaten, infanteristen, voorlangs marcheren. Lange rijen jongemannen in uniform, zwaar bepakt en met het geweer in de hand. Zij lachten ons vriendelijk toe. Ik was toen 16 jaar. Wij hadden niet door wat er aan de hand was. Sterker nog, we genoten stiekem een beetje van de aandacht van de soldaten.'

Dezelfde kant

De bezetters en de bevrijders kwamen van dezelfde kant. De omstandigheden waren wel totaal anders. 10 mei 1940 was een mooie zonnige dag. De Silvoldenaren zetten de stoelen voor het huis en bekeken gelaten de Duitse bezettingstroepen, die voorbij marcheerden en zagen nieuwsgierig de vliegtuigen over komen vanuit Duitsland. Gevechtshandelingen waren er niet in het dorp. Toen nog niet. Op het gemeentehuis in Varsseveld wachtte men dagenlang gespannen op de Duitse autoriteiten. Later werd gemeenteburgemeester en Silvoldenaar Harry Starink belast met allerlei distributietaken en de organisatie van de

vele inkwartierings- en evacuatieaangelegenheden. Silvolde beleefde de oorlogsjaren zoals zoveel dorpen in de omgeving. Het dagelijks leven ging met hindernissen door onder het juk van de bezettingsmacht. Natuurlijk was het een gespannen tijd. Je moest altijd en overal alert zijn. Je moest op je woorden letten!

Op de fiets naar Doetinchem

De vijand (lees: collaborateur) sliep niet en een vertrouwelijke opmerking kon leiden tot arrestatie. Het was oppassen voor NSB'ers en anderen, die heulden met de vijand. Ze schroomden niet om vele goede vaderlanders aan de bezetters uit te leveren. Door het luisteren naar Radio Oranje of het verspreiden van illegale blaadjes belandde je in de gevangenis. Zelfs het uitspreken van sympathie voor het Nederlands verzet of het Oranjehuis, of antipathie voor de Führer en zijn trawanten, was levensgevaarlijk. Drie Silvoldenaren merkten dat aan den lijve. Aan de Galgenberg, de Uiftseweg naast het huidige Peak-Fit, was het café annex kapsalon 'De Lichtenberg' van Gerrit Gries. Op 21 februari

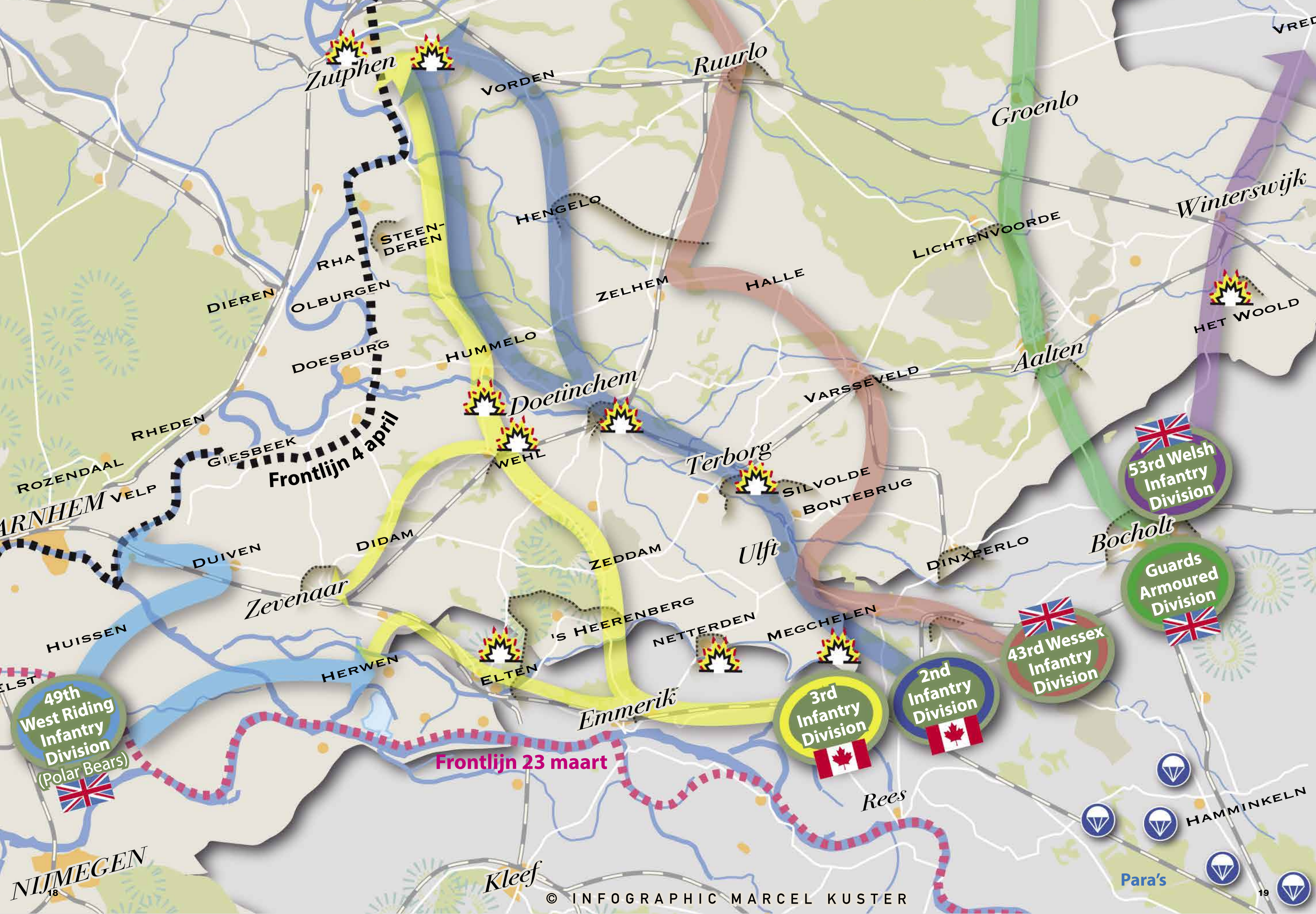

1945, een maand vóór de bevrijding, bespraken de klanten in de kapsalon de situatie en de bezetters kwamen er niet goed vanaf. Er luisterde waarschijnlijk een 'foute' klant mee en de NSB kreeg de inhoud van het gesprek te horen. Silvoldenaren Jan Albers en Gerrit Breukelaar, die in de kapperszaak aanwezig waren,

werden twee dagen later, evenals kapper Gries, opgepakt. Ze moesten op de fiets naar Doetinchem, gevolgd door twee NSB'ers. Daar werden ze in gevangenis De Kruisberg opgesloten. Pas op zaterdag 10 maart keerden Albers, Gries en Breukelaar gezond en wel in Silvolde terug. Familie en vrienden in Silvolde hebben doodsangsten uitgestaan temeer omdat in de tussentijd, op 2 maart, 46 gevangenen uit De Kruisberg bij het Rademakersbroek in Varsseveld door de Duitsers zijn gefusilleerd, als represaille voor de moord door het verzet op vier Duitse soldaten.

Naarmate de oorlog vorderde werd het ongemak steeds groter. De gemeente Wisch had een Luchtbeschermingsdienst, die onder leiding stond van Harry Starink, de enige gemeenteburgemeester die in

Silvolde woonde. In het dorp was een voortdurende uitkijkpost in de Sint-Mauritiuskerk. De dienstdoende torenwacht hield de bewegingen in de lucht nauwlettend in het oog. Er was vaak luchtalarm en dan ging het halsoverkop de kelder in of als je onderweg was dook je een huis binnen of langs de weg de sloot in tot het sein ‘veilig’ werd gegeven. In Silvolde waren ook aangewezen openbare schuilplaatsen, te weten in de brandweerkazerne, de zuivelfabriek, de molen van Gerritsen en de molen van Reijrink. Ook bij Bongers in de Prins Bernhardstraat. Het dorp kreeg te maken met ingekwartierde Duitse soldaten, vluchtelingen, evacués, voedseltochten, onderduikers, medische hulp en overvliegende Engelse Jabo’s (jachtbommenwerpers).

Naast de deur, in Terborg, kwam daar nog iets onaangenaams bij. Het stadje was een hoofdkwartier van de Duitsers. Vele hoge legerofficieren waren daar ingekwartierd op de Paasberg en in kasteel Wisch. Het Zonnehuis van de familie Deurvorst was het

hoofdkwartier van generaal Walter Model. Hij had leiding gegeven aan het Oostfront en kwam in 1944 in Terborg. Hij was geliefd bij Hitler en verantwoordelijk voor de geallieerde nederlaag van Operatie Market Garden. Rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart kwam er meerdere keren op bezoek. In Terborg woonde NSB-districtsleider Achterhoek August Borggreven, die zich de plaatsvervanger van Hitler noemde. Regelmatig kwam hij in conflict met burgemeester Boot van Wisch. Borggreven nam ook het initiatief tot de oprichting van een kaderschool van de WA (Weerbaarheidsafdeling van de NSB) in Terborg.

Tientallen mannen met nazisympathieën meldden zich aan voor deze knokploeg.

Verzet

Verzetsmensen en NSB’ers woonden vaak letterlijk naast elkaar. De één in het geniep en de ander openbaar. Joop ten Have vertelt: ‘Om de inwoners van Silvolde te informeren over plannen en acties van het ondergrondse verzet werden illegaal informatieblaadjes gedrukt. Dat gebeurde naast ons huis op het RK-kerkhof. Eén van de grafkelders was ingericht als geheime

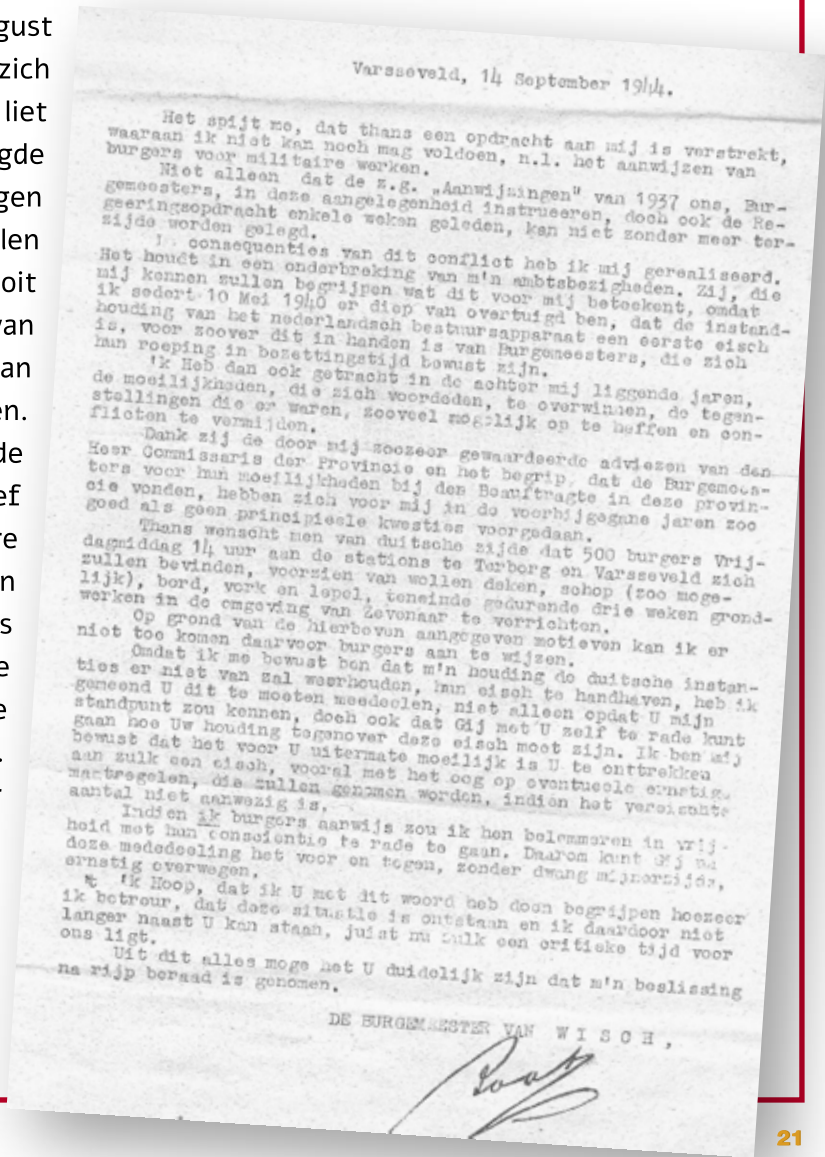
drukkerij. Als je de deksteen opzij schoof kon je zo in de kelder laten zakken. Daar werden dus letterlijk ondergronds dingen gedaan, die de bezetter niet mocht zien.’ De zolder in het lijkenhuisje, vooraan op de hoek van de begraafplaats, bleek een ideale schuilplaats bij een razzia.

Burgemeester Boot

Joost Boot, burgemeester van de gemeente Wisch, hield een dagboek bij tijdens de oorlogsjaren en publiceerde in 1967 het boek ‘Burgemeester in bezettingstijd’, gebaseerd op zijn dagboek-aantekeningen. Er is te lezen dat hij er voor koos om aan te blijven en niet af te treden, omdat een NSB-burgemeester hem dan zou vervangen. Dan waren de inwoners slechter af. Vooral de eerste jaren van de bezetting kwam hij in conflict met handelaar in eieren, NSB-districtsleider Achterhoek, August Borggreven uit Terborg. Boot stelde zich star op ten opzichte van Borggreven en liet zijn gezag niet ondermijnen. Hij klaagde over het gedrag van zijn opponent tegen de Duitsers. Ook werd hij enkele malen gearresteerd bij confrontaties, maar nooit gevangen gezet. Hij riep de inwoners van Wisch op om zich gedeisd te houden, dan zouden de minste slachtoffers vallen. Naarmate de oorlog vorderde veranderde zijn gedrag van passief naar actief verzet. Dat kwam vooral door strengere Duitse maatregelen en Boot beseftte zijn machteloosheid. Hij besloot zich steeds meer te verzetten tegen de Duitse maatregelen, zijn inwoners hiervoor te waarschuwen en de illegaliteit te helpen. De Duitse autoriteiten eisten in de zomer van 1944 500 mensen uit Wisch voor het werk aan de Duitse verdedigingslijnen. Boot liet de ‘Beauftragte’ weten dat hij weigerde. Deze antwoordde dat weigering grote persoonlijke gevolgen zou hebben. Op 14 september

vertrokken Boot en zijn gezin en doken onder bij familie in Huizen in het Gooi. Huisraad, boeken en familieherinneringen werden de avond ervoor bij de burens ondergebracht. Zijn huis aan de Terborgseweg in Silvolde werd een dag later in brand gestoken als represaille en afschrikking. NSB’er Jan Boll volgde Boot op als hoofd van de gemeente. Op 8 mei keerde Boot terug en de Silvoldenaren onthaalden hem feestelijk. Net voor Silvolde begaf zijn auto het. Geen probleem! Het enthousiaste Silvoldse publiek, duwde de wagen naar het spreekgestoelte op het marktplein. Joost Boot nam tijdelijk zijn intrek in hotel te Dorsthorst op de Markt. In juli 1945 ging de familie wonen op Terborgseweg 37, nu locatie van De Gouden Leeuw Groep.

Persoonsbewijs

De bezettingsmacht voerde allerlei maatregelen in om de bevolking onder controle te krijgen, zoals het persoonsbewijs. Op het persoonsbewijs stonden onder meer een pasfoto en een vingerafdruk. Alle Nederlanders van vijftien jaar en ouder waren verplicht tot het bezit van zo'n identiteitskaart. Het persoonsbewijs werd door de illegaliteit vervalst om onderduikers te helpen.

Duitse deserteurs

Twee Duitse soldaten zijn in Silvolde gedeserteerd en ondergedoken. De wapens gingen naar de geheime wapenopslagplaats van de ondergrondse, bij G. te Mebel aan de Munstermanstraat. Onder een kippenhok was een wapenkeldertje gemaakt. Daar lagen ook wapens, afkomstig van droppings door geallieerde vliegtuigen boven de Vennebulten. Na de oorlog zijn de wapens verdeeld onder de leden van de NBS (Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten).

Fietsen weg

Paarden konden de Duitsers en de fietsen verborgen onder best gebruiken. Fietsen waren een hooiberg bij de familie Barink Veldhorst aan De ook gewild bij de bezetters en menig rijwiel is in beslag genomen. Rijwielhandelaar het einde van de oorlog de Jansen van de Uiftseweg had hooiberg in vlammen op en de op tijd zijn winkel leeggehaald fietsen zijn verloren gegaan.

Net op tijd

Kitty Raatjes vertelt: 'Mijn vader, Jurjen Raatjes, was fietsenmaker. De familie woonde aan Uiftseweg 31. Achter het huis was een bos, zeg maar, waar nu ongeveer de basisschool De Plakkenberg is. In dat bos was een hol gegraven waar onderduikers zaten. De ingang was in het duivenhok van buurman Herman Wijnroks. Als er luchtalarm of zo was dan kropen vele buurtbewoners ook in dat hol. In dat bos was ook een schietbaan van de Duitsers. Enkele dagen vóór de bevrijding heeft mijn vader nog wat balken van die schietbaan gesloopt om er een werkbank van te maken. Maar in Silvolde zaten nog veel Duitse soldaten, die daar niet zo blij mee waren. Toen ze het ontdekten kondigden ze represailles aan. De bevrijding kwam net op tijd.'

Onderduikers

Veel Nederlanders verscholen zich voor de Duitsers om te ontkomen aan arrestatie. Al vanaf het begin van de oorlog ronselden de bezetters mannen om voor hen te werken, de zogenaamde 'Arbeidseinsatz'. Je moest dan werken op boerderijen en in fabrieken. Ook werden mensen gevorderd voor graafwerkzaamheden, die te maken hadden met militaire verdediging van de bezetters, het zogenaamde 'todten'. Daar hadden de meeste Nederlanders en ook inwoners van de gemeente Wisch geen zin in. Voor degenen, die wel in het veld of aan de weg werkten, was het constant oppassen voor de regelmatige aanvallen van geallieerde jachtbommenwerpers. Hoe de Duitsers ook dreigden met represailles, er meldden zich maar weinigen. De rest hield zich verborgen. Om hun ernst kracht bij te zetten namen de bezetters bekende inwoners van Wisch als gijzelaar, zoals de Silvolde lederwarenfabrikant Hendrik Kunst en kunstschilder Bernard Verheijen, met het dreigement, dat zij zouden worden geëxecuteerd als niet voldoende mannen tussen 16 en 60 jaar zich voor werk aanmeldten. Het dreigement is gelukkig nooit tot uitvoer gebracht en de heren zijn even later vrijgelaten.

GEMEENTE WISCH Laatste Waarschuwing

De Burgemeester van WISCH roept alle mannelijke personen, ook evacuee's, in den leeftijd van 16 tot 60 jaar, die zich na 11 Maart j.l. nog niet gemeld hebben, voor de laatste maal op, zich terstond te melden.

Zij, die zich niet melden worden onherroepelijk binnen twee dagen in de STRAFCOMPAGNIE geplaatst.

Zij worden opgespoord door afdelingen S.S., die over de geheele gemeente verdeeld zullen worden.

Meldingsplaatsen:

TERBORG: Fabrieksgebouw Kramer naast het ziekenhuis
VARSEVELD: Gemeentehuis

VARSEVELD, 20 Maart 1945

De Burgemeester van WISCH,
J. VISSER

Jodenvervolgning

De jodenvervolgning tussen 1940 en 1945 zorgde ervoor dat een gemeenschap, die zich sinds honderden jaren in Nederland bevond, grotendeels werd uitgeroeid. Vanaf 1940 waren de vrijheden steeds meer beperkt. Joden, die geen veilig heenkomen hadden gezocht, werden opgepakt en via Westerbork naar vernietigingskampen afgeschoven. De familie kreeg bericht van de ‘gründliche’ Duitse administrateurs, dat hun geliefde was overleden aan een gefingeerde ziekte.

In de oorlogsjaren waren de meeste leden van de joodse gezinnen uit Silvolde vertrokken. Door relaties zwierven ze uit over het land. Ver weg of dichtbij, zoals in Terborg, waar aan de Silvoldseweg een synagoge was voor de joodse gemeenschap (‘kille’) van Wisch. Tijdens de oorlog woonden nog enkele leden van de familie Wolf in Silvolde. Asser Wolf was geboren in Silvolde en begon in de twintiger jaren in de Hoofdstraat in Terborg een manufacturenwinkel.

Dochter Amalia en schoonzoon Jo Mestriz zetten de winkel voort. Zusters, broers, dochters, zoons, echtgenotes, echtgenoten en kinderen van de omvangrijke familie Wolf zijn bijna allemaal vermoord in vernietigingskampen in Oost-Europa. Sommigen door verraad van de onderduikadressen door collaborateurs. Veel ‘goede’ Nederlanders lieten met gevaar voor eigen leven personen onderduiken in hun huis. Ook in Silvolde. Verraad kwam echter vaak voor en de onderduikers verkasten noodgedwongen van het ene naar het andere adres. Soms net op tijd. Soms te laat. Leden van de familie Wolf werden ook het slachtoffer van verraad. In de avond van 12 december 1943 vond er een inval plaats door de ‘Ordnungspolizei’ op drie onderduikadressen in Terborg, Silvolde en Sinderen, die waren verraden. Er zijn acht joden opgepakt, waarvan vier leden van de familie Wolf. Zij zijn via Westerbork gedeporteerd en in Auschwitz vermoord.

Pensionengasten

In de boerderij van de familie Barink op Lange Dijk 1 in Silvolde zaten de joodse dames Alice David-Kahn en dochter Ellen uit Amsterdam ondergedoken. Eind mei 1943 zijn zij door verraad opgepakt en via Westerbork naar het kamp Bergen-Belsen gedeporteerd. Uit angst voor het oprukkende Sovjetleger werden daar

vandaan in april 1945 duizenden gevangenen door de Duitsers in goederentreinen naar kamp Theresienstadt vervoerd. De trein maakte een rondreis van 14 dagen door Duitsland om te ontsnappen aan de geallieerden, die steeds verder in Duitsland vorderden, het zogenaamde ‘Verloren Transport’. Onderweg stond de

trein stil bij Tröbitz en zijn ze door het Rode Leger bevrijd. De twee vrouwen overleefden de oorlog. De heer en mevrouw Barink werden ook opgepakt, maar konden duidelijk maken, dat ze niet wisten dat hun ‘pensionengasten’ joods waren en zijn nog dezelfde nacht vrijgelaten.

Een opvallend verhaal is de geschiedenis van Paula Wolf. Het gezin van vader Jacob Wolf en moeder Lenchen Merkel woonde in Silvolde op B 384, Bergstraat (nu Heuvelstraat). Zij hadden vijf kinderen: Louis, Rosa, Godfried, Ella en Paula. Vader Jacob stierf in 1942 een natuurlijke dood op 78-jarige leeftijd. De eerste vier kinderen zijn allen in kampen omgebracht. Louis al in 1941 toen bij een eerste jodenrazzia in Terborg willekeurig zes joden zijn opgepakt en in Mauthausen vermoord. Paula woonde nog alleen met haar moeder en zou ook

worden gearresteerd en weggevoerd. Burgemeester Joost Boot wist dit persoonlijk te voorkomen door de autoriteiten te melden dat de moeder oud en ziek was en dat Paula voor haar moest zorgen. En dat lukte zowaar! In 1970 liet Paula Wolf in Israël een boom planten voor Boot als dank voor zijn hulp. Paula stierf op 31 oktober 1978 in het Joods Bejaardentehuis in Arnhem. Namen van leden van de familie Wolf staan vermeld op de gedenksteen op de joodse begraafplaats aan de Silvoldseweg in Terborg

Russen in Silvolde

In Silvolde hebben ook Russen ondergedoken gezeten. Een verhaal, dat onlangs bekend is geworden. Tijdens hun campagne in Rusland, die uiteindelijk op een nederlaag uitdraaide, hadden de Duitsers Russische soldaten krijgsgevangen gemaakt. Velen daarvan werden 'ins Reich' tewerkgesteld. Zo kwamen er ook Russen vlak aan de grens met de Achterhoek terecht. Twee boerenjongens uit Gaanderen Eed Mijnen en Marius Muller werkten voor de 'Arbeitseinsatz' bij een boerderij in het Duitse Oeding bij Winterswijk. Op Dinsdag, 5 september 1944, was de bewaking verdwenen en ze besloten te vluchten. Ze namen de Russen Andrej en Sasjka mee, die

daar ook onder dwang werkten. 's Nachts liepen ze over de spoorbaan naar hun woonplaats. In Gaanderen verstopten ze de Russen in een hol in het bos, vlakbij hun boerderijen. Daar hebben ze drie maanden onder de grond verstopt gezeten totdat ze bij toeval werden gevonden door stroper Belterman uit Silvolde. Belterman stond erom bekend dat hij nergens bang voor was en besloot de Russische jongens mee naar huis te nemen. Tot de bevrijding zaten ze ondergedoken op Kerkenstraat 9 in Silvolde. Het huis stond naast de Nederlands Hervormde kerk en is in latere jaren afgebroken. Andrej en Sasjka zijn na de bevrijding naar Rusland teruggekeerd

Lachen bij tegenspoed

Behalve leedvermaak was er ook behoefte aan humor in de dagen van kommer en kwel. De Graafschapbode vermeldt op 5 februari 1943, dat op uitnodiging van schuttersvereniging Willem Tell in zaal Harbers het revue- en cabaretgezelschap De Eendracht uit Hummelo optrad met de revue 'Wij lachen bij wat tegenspoed'. Citaat: 'Toen de voorz. van Willem Tell, de heer Joh. Seinhorst, dezen avond opende, was de zaal tot in alle hoeken gevuld. Het muzikale gedeelte werd opgeluisterd door het kleinorkest Brugman.'

Inkwartiering

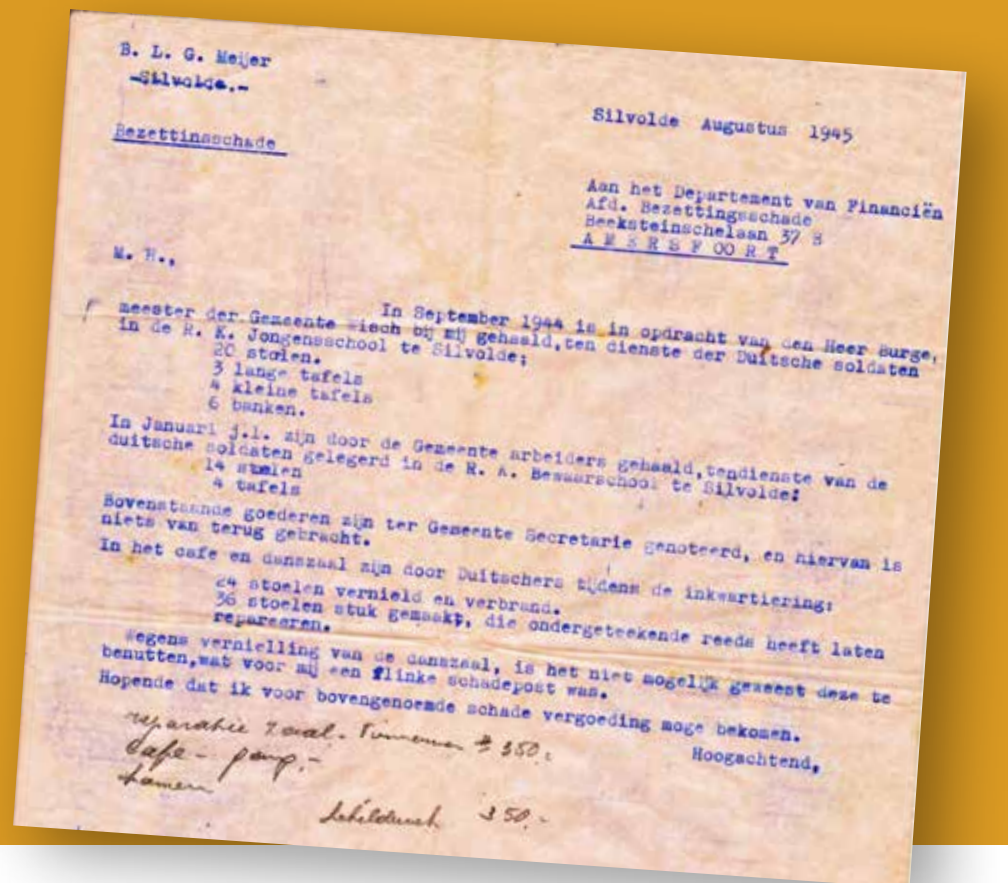
De bezetter vorderde woonruimte voor de militairen en de Silvoldse bewoners waren gedwongen Duitse soldaten in huis te nemen. De inkwartiering verliep over het algemeen soepel en werd als noodzakelijk kwaad beschouwd. Er zijn zelfs na de oorlog nog wel van die ex-soldaten op visite geweest bij hun voormalige huisvesting. Zij zijn vriendelijk ontvangen. De vaak gehoorde mening was dat de individuele

soldaat niet de slechtste was. Ook in het St. Clara klooster en in de Jongensschool zaten Duitse soldaten ingekwartierd. De cokes voor de verwarming van de school werden aan het begin van de oprit afgeladen. Om het stelen door de buurtkinderen te voorkomen werd de voorraad bewaakt, maar vaak keek de soldaat bewust de andere kant op en kon er stiekem wat worden meegenomen.

Bezettings- schade

In café Meijer, nu 't Centrum, zaten ook Duitse soldaten ingekwartierd. Na de oorlog zond de heer Meijer aan het Departement van Financiën, afdeling Bezettingsschade een verzoek om vergoeding voor de aangerichte schade in zijn zaal plus voor het leveren van tafels en stoelen voor andere inkwartiering.

Stoomtram

De GTW, Gelderse TramWegen, had vóór de oorlog de stoomtrams vervangen door bussen, maar de rails lagen nog door het dorp. Er ontstond schaarste aan allerlei grondstoffen, onder andere aardolieproducten, zoals petroleum en benzine. De bussen reden nog enige tijd met achterop geplaatste primitieve kachels, gestookt op houtblokken, maar dat werd ook schaars. Daarop besloot de vervoersmaatschappij de inmiddels hoog bejaarde stoomtrams, waaronder de 'Silvolde', weer van stal te halen en voor het vervoer over de verroeste rails in te zetten.

Les in het magazijn

Nadat de Jongensschool was opgeëist om Duitse soldaten in te kwartieren werd het magazijn van verhandel Ten Have aan de Prins Bernhardstraat leeggehaald en ingericht als leslokaal. Later in de oorlog werd ook dit magazijn door de Duitsers gevorderd voor inkwartiering van soldaten en was er geen les meer.

Evacués

Vanwege gevechtsoperaties en oorlogsmaatregelen, zoals een gebied onder water zetten, waren tienduizenden Nederlanders gedwongen huis en haard te verlaten en elders in het land een veilig heenkomen te zoeken. Ook namen de Duitsers 'Vergeltungsmassnahmen gegen die Zivilbevölkerung'. Tijdens de laatste grote gevechtsoperaties in de Tweede Wereldoorlog hebben tienduizenden Nederlanders een goed heenkomen gezocht in de Achterhoek en Liemers. Uit alle delen van het land kwamen drommen evacués ook in Silvolde terecht. Na een dagenlange tocht vol ontberingen, vaak met een kar voor schamel huisraad, arriveerden ze uitgeput en berooid. De organisatie van de opvang van de evacués was in handen van gemeenteambtenaar Harry Starink. In oktober 1944 kreeg hij bericht dat er 800 evacués van 's-Heerenberg naar Silvolde onderweg waren en dat hij maar maatregelen moest treffen om die groep 's avonds op

te vangen en onder te brengen. Starink had hierin natuurlijk geen enkele ervaring. Na overleg besloot hij om in de meisjesschool van St. Clara drie lokalen te ontruimen: één voor de mannen, één voor de vrouwen en kinderen en één om overdag te verblijven. De banken werden verwijderd en bij de boeren stro gehaald. Voor de voeding was boterfabriek 'De Eendracht' ingeschakeld, die was aangewezen als noodkeuken, echter nog maar weinig bevoorrad. Op dat moment kwamen er minder evacués dan aangekondigd. Een groot deel

Baby

In de varkensschuur van boerderij Beestenboer aan de Rabelingstraat zaten tientallen evacués uit de Ooijpolder. Eén van de vrouwen uit Millingen aan de Rijn was hoogzwanger en in het toenmalige Antoniaziekenhuis in Terborg is de baby geboren.

Vliegtuigcrash

In de nacht van 13 juni 1943 klinkt weer het luchtalarm en de Silvoldenaren duiken de schuilkelders in. Rakelings scheert een brandend vliegtuig met veel motorgeronk over de daken. Vanaf de Boterweg worden de huizen van Ter Steeg en Van Balveren op een haar gemist. Bij een poging tot een noodlanding boort de Halifax bommenwerper zich met bemanning in een zandbult naast de Oude IJssel tegenover de Antoniuskerk in Oer. Er liggen daar bergen uitgebaggerde grond vanwege de kanalisatie van de Oude IJssel.

Enkele uren daarvoor stijgen van verschillende Engelse vliegvelden in totaal 503 vliegtuigen op voor een bombardementsvlucht op Bochum en het Ruhrgebied. De Halifax HR 724 N-W vertrekt met zeven bemanningsleden vanuit Lissett. Na het bombardement wordt het door vijandelijk vuur getroffen en moet met een brandende motor terugkeren. Maar Engeland kan niet meer worden bereikt. Besloten wordt tot een noodlanding, die eindigt

bij de Oude IJssel. Silvoldenaren rennen er heen om hulp te verlenen. Het toestel is in tweeën gebroken, brandt hevig en munitie ontploft om de haverklap. Vier bemanningsleden kunnen het brandende toestel verlaten, worden opgevangen en verder geleid. Eén is zwaargewond en sterft alsnog. Drie jonge mannen sterven in de vlammen. Alle getuigen spreken over ijselijke angstkreten uit het wrak, die bij Van Balveren te horen zijn.

Aan ramp ontsnapt

Bij de hoge brug is een gedenkbord geplaatst. Heemkundige vereniging Old Sillevold publiceerde het boekje 'Silvolde aan een ramp ontsnapt – 13-06-1943'. De publicatie is het resultaat van de zoektocht van Silvoldenaar Maarten Koudijs. Door contacten met ooggetuigen en nabestaanden en inzage in geallieerde dossiers kreeg hij een gedetailleerd beeld van de laatste vlucht van de Halifax HR 724 N-W, die eindigde bij het Melkvonder.

Bombardementsvluchten

Wanneer komt er een eind aan de oorlog? Vroegen velen zich af. Via Radio Oranje kwamen berichten binnen over de geallieerde opmars. De Britse Spitfires hadden de heerschappij in de lucht boven Achterhoek en Liemers veroverd en schoten op alles wat bewoog op de grond. Meestal kwamen ze met vier achter elkaar in de ene na de andere duikvlucht. De intensiteit van de geallieerde vluchten naar Duitsland werd in de loop van 1944 steeds groter. Elke nacht was het eentonige geluid te horen van overvliegende Engelse en Amerikaanse bommenwerpers, die Duitse steden gingen bombarderen. Op 7 oktober 1944 was Emmerich aan de beurt, wat ook in Silvolde goed was te merken. Overal kwamen half verbrande papieren uit Emmerich aanwaaien. De Duitsers hadden overal grote zoeklichten opgesteld en luchtafweergeschut, de Flak. Ze probeerden de

bommenwerpers in het vizier te krijgen, soms lukte dat en zo zijn er meerdere verongelukt of moesten een noodlanding maken. Dan waren de Duitsers er snel bij. Toch zijn er ook vaak geallieerde vliegers gered en ondergedoken, die met hulp van het verzet zelfs kans zagen in geallieerd gebied te komen.

In de molen

Van Harry Kolks: 'In onafzienbare lucht konvooien trokken de bommenwerpers hoog over, om het Duitse afweergeschut te ontwijken, naar het Ruhrgebied. Alles werd daar plat gebombardeerd. Nacht na nacht. Van Radio Oranje leerden we intussen het liedje: "Van de fabriek van Krupp staat alleen nog maar de stoep". Het betekende ook, dat we praktisch elke nacht door pa en ma uit onze slaap werden gehaald, nadat de sirene uit de toren van de Sint-Mauritiuskerk dreigend het luchtalarm aankondigde. Dan was het snel aankleden, dekens en sjaals onder de arm of om de schouders geslagen en het nachtelijke duister in naar de beltmolen van oma en Leo Reijrink. Binnen de metersdikke muur, omgeven door een grote belt van zand voelden we ons redelijk veilig. De kinderen rond hun moeders baden de rozenkrans. De mannen stonden

buiten op de uitkijk. Zij speurden de hemel af en zagen felle lichtbundels een vliegtuig vangen en het spervuur van het luchtafweergeschut weerklonk.'

Noodhospitaal

Naast de vernietigingskampen waren er in heel Duitsland ook arbeidskampen. Nederlanders werden bij razzia's opgepakt om te werken in de oorlogsindustrie. De Duitsers waren in 1944 aan de verliezende hand en namen allerlei maatregelen om de geallieerde opmars te stoppen. Van december 1944 tot maart 1945 was er in de buurtschap Groin, vlak over de grens bij Rees, een dwangarbeiderskamp ingericht in een voormalige dakpannenfabriek. De dwangarbeiders moesten loopgraven en tankgrachten graven. In totaal zijn zo'n 3500 mensen in het 'Lager' ondergebracht in mensonterende omstandigheden. Ze sliepen in droogloodsen met half open wanden op stro en kregen nauwelijks te eten. De kampleiding liet zich naar believen gelden en de arbeiders werden geslagen, soms tot de dood toe. Toen de loodsen overvol raakten, werd er een tent op het terrein geplaatst als onderdak en in het naburige Bienen ruimte gevonden. Het zware, voor velen ongewone werk, de dunne koolsoep en het weinige brood als eten, het gebrek aan hygiëne en mishandeling maakten het leven ondraaglijk. Ziekten als difterie en wonden door slaag of bevriezing eisten vele slachtoffers. Bijna 400 mensen vonden de dood in de vier maanden dat het kamp bestond. De bewaking kon echter het grote aantal gevangenen totaal niet aan en velen wisten het kamp te ontvluchten naar

Nederland. Meestal kwamen ze in het naburige Megchelen terecht waar de bevolking hielp bij de verpleging en verzorging van de uitgemergelde en zieke vluchtelingen. In Megchelen en omliggende dorpen waren noodhospitalen. In februari 1945 wordt, op verzoek van het Rode Kruis, ook het St. Claraklooster in Silvolde ingericht als noodziekenhuis. Naar schatting 1750 mensen zijn in deze maanden in Megchelen en omgeving opgevangen. De illegaliteit leverde valse persoonsbewijzen en de mensen zijn zo verder begeleid. Toen eind maart het kamp bevrijd werd, was het al bijna leeg; de laatste weken waren de Duitsers begonnen met de ontruiming en stelde de bewaking niet veel meer voor. Op 30 juni 1945 werd het Silvoldse noodziekenhuis opgeheven. Dit werd feestelijk gevierd met onder andere een diner. Het leidde tot ophef in het dorp, omdat alleen de leiding van het hospitaal aanwezig mocht zijn en de vele vrijwilligers geen uitnodiging ontvingen. Er werd verbolgen gesproken over standverschil.

In Silvolde overleden

Ondanks de liefdevolle verzorging waren sommige vluchtelingen van Kamp Rees dusdanig verzwakt en ziek dat zij het niet hebben overleefd en in Silvolde zijn gestorven. Twee personen liggen nu nog in een graf op het R.K. kerkhof in Silvolde en drie op de Algemene Begraafplaats in Terborg. Op het Nationaal Ereveld Loenen liggen vijf slachtoffers van kamp Rees, die zijn overleden in Silvolde, bij elkaar.

Silvoldse slachtoffers

De oorlog maakte slachtoffers onder de soldaten, vluchtelingen en inwoners. Voorjaar 1945 werd het steeds gevaarlijker om in Silvolde en omgeving buiten te zijn. De geallieerde vliegtuigen kwamen onophoudelijk in groten getale over, op weg naar bombardementen in Duitsland. Maar ook dichtbij vielen bommen. De broers Martinus Bernardus Sessink en Theodorus Franciscus Johannes Sessink werkten bij aannemer van der Kemp en moesten bij Agterhof in Dinxperlo houtblokjes zagen voor de gasgeneratoren van de auto's. Het bedrijf werd 's middags door Jabo's onder vuur genomen en de broers kwamen om. Thomas Rutting moest voor de Arbeitseinsatz werken bij een bedrijf in Rees. Bij een bomaanval is hij daar gewond geraakt en op 27 juni 1944 in het ziekenhuis in Rees overleden. Op 24 maart trof een vergissingsbombardement het huis van de familie Tangelder in De Kroezenhoek. Jan en Cato Tangelder stierven hierbij. Zoon Jan was slechts licht gewond. Op zondag 25 maart, Palmzondag, een korte dienst in de katholieke kerk vanwege de gespannen situatie. Het was extreem druk in de lucht en het luchtalarm klonk vaak. Rond de middag vielen bommen op de Openbare Lagere School (nu De Drie Linden) en het naastgelegen huis van het hoofd van de school. Meester Jan Siebelink, werd getroffen door granaatscherven. Hij was zwaargewond en leefde nog enkele uren. Volgens de overlevering lag hij bij volle kennis op het grasveld. Zijn laatste woorden

waren: "Ik heb het altijd gezegd: er moeten slachtoffers vallen, en daarvan ben ik er ook één." Hij was afkomstig uit Winterswijk en is daar na de oorlog herbegraven.

Op vrijdag 23 maart 1945 was Gerrit Willem Vossers, president-kerkvoogd van de Hervormde kerk in Silvolde, op verjaardagsvisite bij zoon Hendrik in Gendringen. Hij werd dodelijk getroffen door granaatvuur. Hij is begraven op 26 maart in Silvolde. De 78-jarige Maria Christina Josephina Gerritsen-Wemmers werd op 30 maart bij huis getroffen door een granaatscherf en stierf in het St. Clara noodhospitaal. Ook Hendricus Johannes Bieleveld raakte door granaatscherven ernstig gewond en sterft op 7 mei 1945 in het noodziekenhuis in Harreveld.

Er kwamen helaas tijdens WO II ook Silvoldse jongens om in dienst voor het vaderland. Tijdens de algehele mobilisatie van de Nederlandse strijdkrachten in augustus 1939 kreeg Johannes Kraan een oproep. Hij was gelegerd in de buurt van Dordrecht als daar op 10 mei 1940 's morgens vroeg Duitse parachutisten landden. Tijdens de gevechten raakte hij ernstig gewond en overleed op 12 mei 1940 aan zijn verwondingen. Johannes is met militaire eer herbegraven op het Ereveld Grebbeberg.

Theodorus Christianus Reijrink stierf op 29 oktober 1942. Het Britse passagiersschip Abosso II werd op de

Atlantische Oceaan getorpedeerd door de Duitse onderzeeboot U-575. Het schip was op weg van Kaapstad naar Liverpool. De 29-jarige Reijrink was één van de 50 dienstplichtige Nederlanders aan boord, die eerder naar Zuid-Afrika waren geëmigreerd en zouden gaan dienen in de Prinses Irene Brigade. Bij de aanval kregen

362 passagiers een zeemansgraf, waaronder soldaat Reijrink.

In werk- en concentratiekampen zijn ook Silvoldenaren omgekomen. Franciscus Johannes Hofstad was pater in het toenmalige Nederland-Indië en overleed tijdens de Japanse bezetting op 40-jarige leeftijd in Muntok. Bernardus

Gerhardus Johannes Miggelbrink stierf op 18-jarige leeftijd in het Arbeitserziehungslager Lahde bij het Duitse Minden. Herman Löwenthal is 20 jaar geworden en kwam om in concentratiekamp Buchenwald bij Weimar in Duitsland.

Vernietiging kasteel Schuilenburg

Op 19 maart 1945, veertien dagen voor de bevrijding van Silvolde was het bombardement op kasteel Schuilenburg. Het kasteel was kenmerkend voor Silvolde en lag aan de Paasberglaan ter hoogte van het huidige zorgcentrum. Door de eeuwen heen woonden er diverse leden van de familie Van Schuylenburg met hun personeel. Het was niet constant bewoond door de familie. De Van Schuylenburgs vertoefden

dikwijls voor langere tijd in het buitenland. Ook was het voor periodes verhuurd en woonden er verschillende gezinnen. Er was toch genoeg ruimte. In 1943 stierf jonkheer Frank van Schuylenburg op 72-jarige leeftijd in Silvolde aan de gevolgen van reuma. Jonkheer Ingolf van Schuylenburg, zijn vrouw Margaret en zoontje Derck gingen in de zomer van 1944 in het kasteel wonen. Sonia, de weduwe van jonkheer Frank, woonde er dan nog. Het kasteel werd gevorderd en er zaten in de laatste oorlogsjaren ook Duitse soldaten van een verbindingseenheid

ingekwartierd. Dat laatste was bekend bij de geallieerden en heeft geleid tot de ondergang van het fraaie kasteel. Na het bombardement op Huis Wisch in oktober 1944 ontving de familie een waarschuwing dat De Schuilenburg op een lijst voorkwam om ook aangevallen te worden. De familie vertrok daarop en vond onderdak op boerderij Have, waar ze tot de bevrijding bleven. Tante Jenny van De Ulenpas, die er logeerde, ging tijdelijk wonen bij de familie De Grood aan de Silvoldseweg. Op 19 maart was het dan zover.

Hawker Typhoons beschoten het kasteel met raketten. De in het kasteel gelegde Duitse soldaten waren zojuist vertrokken voor de wisseling van de wacht. Een nieuwe groep kwam aangemarcheerd en zag de beschieting ter hoogte van de Markt gebeuren. Volgens de verhalen sprongen er enkele soldaten van schrik door de ruiten

een huis binnen. Er waren dus geen militairen in het kasteel aanwezig. Toch is er bij de aanval één Duitse soldaat omgekomen, die blijkbaar in de buurt was. Omdat in één van de torens nog een blindganger hing, kon de brandweer het kasteel niet naderen om het vuur te blussen.

Voor hen die vielen

Vrijwel direct na de oorlog is, op initiatief van een groep oud-militairen, in het Kraaienbos in Silvolde een monument opgericht ter herinnering aan en uit respect voor de gevallen in de strijd om vrede. Het gedenkteken was een houten rechtopstaande zuil met de letters Alfa en Omega. De eerste en laatste letter uit het Griekse alfabet staan symbool voor begin en einde: einde van de oorlog en begin van de vrede. In de loop der jaren tastten weer en wind het gedenkteken aan en geraakte het in verval. Silvold's Belang besloot het te vervangen. Silvoldenaar Wim van der Kemp ontwierp een abstract monument van beton waarop de oorspronkelijke Alfa en Omega geplaatst zijn. De sculptuur, een groot overhellend vlak ondersteund door een kleinere pilaar, staat symbool voor het verzet dat het kapotte land overeind houdt: de steunpilaar is klein en draagt het geschonden grote vlak. Dit monument eert burgers en militairen, die in

de Tweede Wereldoorlog of daarna door oorlogsgeweld zijn omgekomen en herinnert ook aan het verzet in de oorlog. Het nieuwe monument staat aan de Dr. Dreesstraat en is onthuld op 30 april 1965 door burgemeester mr. A.A.J. Goldberg. Sindsdien vindt daar op 4 mei de jaarlijkse dodenherdenking plaats.

In puin

De Schuilenburg brandde uit, maar de muren stonden nog overeind. Het had gerestaureerd kunnen worden, zoals Huis Wisch in Terborg. Burgemeester Boot liet de muren omtrekken en gaf opdracht om met het puin de wegen, die door de tanks waren kapot gereden, te repareren. Dat bleek niet zo'n goed idee, omdat het oude tufsteen daarvoor ongeschikt was. Bovendien ging de burgemeester hier flink zijn boekje te buiten, omdat het kasteel op het grondgebied van de gemeente Gendringen lag.

Huis Wisch

Sofie Vet vertelt: 'Op een dag kwamen vliegtuigen laag over in de richting van Terborg. We zagen bommen vallen. Ik vond het opvallend dat ze niet recht naar beneden vielen maar schuin voorwaarts door de lucht dwarrelden in de richting van Terborg. We konden even later het dreunen van de ontploffingen horen. Het was 12 oktober 1944, de dag waarop Huis Wisch door de geallieerden is gebombardeerd. Het was het eerste van de twee bombardementen op het Terborgse kasteel, waarbij jonkheer Richard van Schuylenburg om het leven kwam.'

SILVOLDE
75 JAAR GELEDEN BEVRIJD